

Arkadiusz Wuwer, *Soli Deo honor et gloria. Przesłanie społeczno-religijne metropolity górnośląskiego arcybiskupa Wiktora Pawła Skworca w latach 2016–2023*, posłowie Wojciech Świątkiewicz, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2025, ss. 804

Stanisław Fel podaje: „Podmiotem nauczania społecznego Kościoła jest papież i przedstawiciele hierarchii kościelnej. Przy tym dotyczy to pojedynczych osób pełniących określone funkcje kościelne, ale też różnych instytucji kościelnych i podmiotów kolegialnych, jak sobory, synody czy konferencje episkopatów. Istotnym elementem nauczania społecznego Kościoła jest jego upowszechnianie, połączone często z interpretacją polegającą na wyjaśnianiu poszczególnych zagadnień i dostosowaniu wyjaśnień do lokalnych uwarunkowań. Nie chodzi tu zatem o modyfikację niezmiennych norm moralnych, ale o obszerniejsze wyjaśnienie możliwości ich aplikacji w konkretnych uwarunkowaniach społeczno-kulturowych. W tym sensie wspomniany wyżej «teologiczny» sposób uprawiania nauczania społecznego Kościoła jest wartościowy, gdyż służy upowszechnianiu tej doktryny, zwłaszcza przez publicystykę i w działalności duszpasterskiej. Należy zaznaczyć, że nauczanie społeczne Kościoła, chociaż oparte na nauczaniu biblijnym, wartościach religijnych i antropologii chrześcijańskiej, nie ma – jak w przypadku kwestii dogmatycznych i moralnych – przymiotu nieomyślności. Bazując również na zasadach odczytywanych z natury ludzkiej i ponadczasowych prawidłach funkcjonowania życia społeczno-gospodarczego, ma ono jednak w znacznej mierze charakter uniwersalny, w wielu sferach akceptowalny niezależnie od religijnej wiary czy przekonań światopoglądowych”¹.

Nauczanie społeczne i moralne Jana Pawła II jest głosem Kościoła na temat zasad społecznych, problemów i zadań, które stoją przed wspólnotą wiernych w spotkaniu ze światem zewnętrznym. Treści tego nauczania są obecne w encyklikach i adhortacjach apostolskich, w papieskich orędziach i przemówieniach (np. do członków korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej), w wystąpieniach i homiliach (np. wygłaszanych podczas podróży apostolskich), w katechezach środowych, w przemówieniach do biskupów przybywających do Rzymu z wizytą *ad limina*, do osobistości politycznych czy ambasadorów składających listy uwierzytelniające w Watykanie. Nauczanie społeczne papieża ma charakter antropologiczny i teologiczny, przedstawia zasady i wartości układające się w określoną koncepcję porządku społecznego i odwołujące się do profetycznej funkcji Kościoła.

Nauczanie Kościoła katolickiego odnoszące się do religijnych, moralnych, społecznych, gospodarczych i politycznych aspektów, posiadające swoje oparcie w Ewangelii i w chrześcijańskiej koncepcji człowieka i społeczeństwa, znajduje swoje urzeczywistnienie nie tylko na poziomie papieskim, ale także znajduje swój wyraz w nauczaniu biskupów i lokalnych konferencji biskupich. W Polsce w okresie powojennym Episkopat Polski na czele z prymasem Stefanem kard. Wyszyńskim skierował do wiernych bardzo

¹ Stanisław Fel, *Katolicka nauka społeczna*, w: *Filozofia społeczna*, cz. I: *Preambula metodologiczne i historyczne*, red. S. Janeczek, A. Starościc, Lublin 2022, s. 242-243.

wiele listów pasterskich, w których ustosunkowywał się do najważniejszych problemów społeczno-moralnych naszego kraju.

Także wielu biskupów diecezjalnych w swoich wystąpieniach publicznych, w przemówieniach okolicznościowych, homiliach i w listach pasterskich podejmowało problematykę religijną, moralną i społeczną, zwłaszcza w okresie przemian społeczno-politycznych i gospodarczych w Polsce po 1989 r. Skala zaangażowania i nauczania społecznego pastery Kościoła katolickiego w Polsce jest znacząca. Nauczanie religijne i społeczno-moralne niektórych biskupów diecezjalnych, jak: abp. Józefa Życińskiego z Lublina, abp. Damiana Zimonia z Katowic, abp. Alfonsa Nossola z Opola, abp. Sławoja Leszka Głódzia z Gdańska, bp. Kazimierza Górnego z Rzeszowa czy bp. Kazimierza Ryczana z Kielc zostały już zebrane i opublikowane.

Obecnie otrzymujemy bardzo obszerny zbiór dokumentów religijno-społecznego nauczania metropolity katowickiego abp. Wiktora Pawła Skworca pt. *Soli Deo honor et gloria. Przesłanie społeczno-religijne metropolity górnośląskiego Wiktora Pawła Skworca w latach 2016–2023*. Arcybiskup, z wykształcenia teolog i historyk Kościoła, z zamiłowania i z wyboru z wielkim powodzeniem uprawia katolicką naukę społeczną w jej wersji aplikacyjnej (nauczanie społeczne). Obdarzony niezwykłą wyobraźnią i wrażliwością społeczną kontynuuje twórczo działalność duszpasterską i organizacyjną swoich wielkich poprzedników: bp. Stanisława Adamskiego, bp. Herberta Bednorza i abp. Damiana Zimonia. Rozwija on nie tylko społeczne nauczanie Kościoła (w pewnym sensie je tworzy), ale przyczynia się do jego konkretyzacji w warunkach społeczeństwa polskiego podlegającego gwałtownym przemianom politycznym, gospodarczym, społeczno-kulturowym i religijno-moralnym.

Zebrane dokumenty nauczania religijno-społecznego obejmują okres posługi pasterskiej ks. abp. Wiktora Skworca w diecezji katowickiej w latach 2016–2023, nie dotyczą one jego działalności i nauczania społeczno-religijnego w latach 1998–2011 w diecezji tarnowskiej, a nawet i w archidiecezji katowickiej za lata 2011–2015, a mimo to powstało bardzo obszerne opracowanie, liczące ponad 800 stron. Może być ono nie tylko inspirującą lekturą dla czytelników, ale i kierunkowskazem dla tych, którzy chcą angażować się w urządzenie świata w świetle zasad katolickiej nauki społecznej. Obszerne dzieło otwiera tekst ks. Arkadiusza Wuwera pt. *Teologia społeczna arcybiskupa Wiktora Skworca*, zamyka zaś posłowie Wojciecha Świątkiewicza pt. *Memoria gratum facit*.

Zebrane w tej monografii dokumenty, najbardziej charakterystyczne dla przepowiadania abp. Wiktora Pawła Skworca na tematy społeczne, zostały podzielone na kilkanaście sekcji tematycznych: społeczeństwo; rodzina; patriotyzm; ekologia; praca i wypoczynek; samorząd i społeczeństwo obywatelskie; pokój, wojna i pojednanie; kultura i edukacja; posługa miłosierdzia; kościelna metropolia górnośląska; misje i jubileusze kościołów; młodzież, formacja i katecheza. W kilkunastu rozdziałach zgromadzono w sumie 245 różnych rodzajów dokumentów, jak: „Słowo”, „List pasterski”, „Słowo społeczne”, „Homilie”, „Komunikat”, „List do księży”, „Apel”, „Zarządzenie”. W zgromadzonych materiałach źródłowych zdecydowanie przeważają homilie wygłaszane w różnych kościołach, w różnych sytuacjach i okolicznościach.

W dziale „Społeczeństwo” zgromadzono 16 różnych dokumentów, m.in.: *Słowo powitania podczas dorocznej pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców do sanktuarium Matki Bożej Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich w 2016 r.*; *Słowo arcybiskupa katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Matki Bożej Piekarskiej w 2016 r.*; *Słowo arcybiskupa katowickiego podczas pielgrzymki stanowej mężczyzn i młodzieńców do sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej w 2017 r.*; *Słowo arcybiskupa katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do sanktuarium Matki Bożej*

Piekarskiej w 2017 r.; List pasterski arcybiskupa katowickiego do kobiet w 2020 r.; Słowo społeczne arcybiskupa katowickiego do mężczyzn w 2022 r.; Słowo społeczne arcybiskupa katowickiego do kobiet i mężczyzn w 2022 r.

W innym bloku tematycznym, zatytułowanym „Kultura i edukacja”, zamieszczono m.in. następujące pozycje: *Homilia arcybiskupa katowickiego na dzień skupienia dla pracowników naukowych wyższych uczelni Katowic w 2016 r.; Homilia arcybiskupa katowickiego podczas inauguracji roku akademickiego 2016/2017 na Uniwersytecie Ekonomicznym w 2016 r.; Homilia arcybiskupa katowickiego podczas inauguracji roku akademickiego w Ignatianum w 2016 r.; Homilia arcybiskupa katowickiego podczas Dnia Skupienia dla pracowników nauki WSSD Katowice w 2016 r.; Homilia podczas Dnia Skupienia dla nauczycieli miasta Katowice w 2017 r.; List pasterski arcybiskupa katowickiego na początek roku szkolnego 6 września 2020 w 2020 r.; Homilia arcybiskupa katowickiego w 95. rocznicę powstania Polskiego Radia Katowice w 2022 r. i inne.*

Arcybiskup Wiktor Paweł Skworc podkreśla, że Kościół nie chce być siłą polityczną w społeczeństwie, nie chce zdobywać wpływu na życie społeczne przy wsparciu państwa ani realizować swoich kościelnych celów środkami nacisku państwa. Domaga się jedynie, by były zagwarantowane prawa człowieka oraz szanowane przekonania i uczucia religijne katolików w naszym kraju. Kościół chce być neutralny politycznie, nie jest jego zadaniem pouczanie społeczeństwa, jakiego rządu potrzebuje. Wypowiada się on jednak w wielu sprawach publicznych z etycznego punktu widzenia i zapewne będzie czynił to nadal, zdając sobie sprawę z tego, że w dyskursie publicznym w wolnym społeczeństwie będzie on jedną z wielu instytucji zatroskanych o ład społeczny i moralny.

Arcybiskup zabiera głos w sprawach ważnych dla człowieka, które określają jego codzienną egzystencję, respektując zawsze pierwszeństwo czy prymat roli duchowej Kościoła i biskupiej posługi. W encyklikach papieskich odnajduje przestrzeń prawdy i fundament moralny dokonujących się przemian społecznych. Jest realistą, ale i optymistą. Wyraża nadzieję, że dokonujące się przemiany społeczne – zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne – doprowadzą do sytuacji, że człowiek będzie mógł żyć bardziej po ludzku w świecie budowanym przez rzetelną odpowiedzialność władzy i obywateli za dobro wspólne. Ufa, że rozwój cywilizacyjny stanie się zarazem postępem w dziedzinie przestrzegania praw osoby, że postęp techniczny, którego następstwem jest skrócenie czasu pracy, otworzy nowe możliwości rozwoju kultury, że zróżnicowania społeczne, religijne, narodowe czy rasowe służyć będą rozwojowi ludzkości, a nie walce i wzajemnemu wyniszczaniu.

Oddając do rąk czytelników zbiór dokumentów dotyczących nauczania religijno-społecznego abp. Wiktora Pawła Skworca, można mieć nadzieję, że będzie on stanowił punkt wyjścia do ich własnych przemyśleń i działania dla wielu osób czynnych w sferze życia społeczno-gospodarczego, a nawet politycznego, domagających się z jednej strony odpowiednich kompetencji, z drugiej zaś odnowienia myślenia w kategoriach wartości etycznych i moralnej odpowiedzialności. Zebrane w tym tomie homilie, listy społeczne, przemówienia, apele i inne dokumenty społeczne dotyczą nie tylko ogólnych tez katolickiej nauki społecznej, ale i ich aplikacji do lokalnych warunków oraz wzbogacenia ich o elementy specyfiki rodzimej (regionalnej).

Warto na koniec przywołać fragment z przedmowy ks. Arkadiusza Wuwera do książki *Soli Deo honor et gloria...*: „Do rąk czytelników trafia książka zbierająca owoce takiego rozumienia społecznej roli Kościoła, zawierająca nauczanie społeczne abp. Wiktora Skworca, metropolity górnośląskiego, wygłoszone w latach 2016–2023, a więc w ostatnim okresie jego posługi w Kościele katowickim, zainicjowanej w roku 2011. Stanowi ona finalne ogniwo pięcioksięgu poświęconego dokumentacji tego nauczania, a wyda-

wanego systematycznie w ramach ukazującej się od roku 2013 pod redakcją naukową ks. prof. Jerzego Myszora prestiżowej serii «Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Śląsku». Perspektywa lokalna, która obejmie zarówno zagadnienia o charakterze teoretycznym, jak i te praktyczne, wynikające z bezpośrednich uwarunkowań, jest więc zamierzeniem celowym. Nic bowiem, co dotyczy człowieka, a tym bardziej nic, co jest owocem jego odpowiedzialnego działania – nie może być obojętne Kościołowi pełniącemu wobec każdego misję zbawczą. Jak zatem podpowiada *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, nauka społeczna ma sama w sobie wartość narzędzia ewangelizacji i rozwija się w dokonującym się ciągle na nowo spotkaniu między orędem ewangelicznym i ludzką historią (zob. KNSK 67). «Locus theologicus» w tym przypadku jest więc dobrze określony” (s. 17-18).

Ks. Janusz Mariański

<https://orcid.org/0000-0002-0620-8000>

„Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 58,2 (2025), s. 257-262

ISSN 2956-6185

<https://doi.org/10.31261/SSHT.2025.58.2.10>

Archiwum kalwaryjskie, red. Jozafat Roman Gohly, Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża, Opole–Góra Świętej Anny 2025, ss. 332

W dziejach Kościoła na Śląsku ważne miejsce zajmuje Góra Świętej Anny. To tam, w miejscu wypiętrzającej się Wyżyny Górnos Śląskiej, w Masywie Chełmskim, pokolenia wiernych od wieków przychodziły na „Górę Ufnej Modlitwy”, aby doświadczyć szczególnej obecności Boga. Tam również, jak pisał kronikarz annogórskiego konwentu: „Bóg dokonuje znaków szczególnej swojej łaski i dobrodziejstw dla zbawienia wielu” (s. 22).

Przybyli w 1657 r. na Górę Świętego Jerzego (nazywanej również Górą Świętego Jakuba) franciszkanie przejęli to miejsce od szlacheckiego hrabiego Melchiora Gaszyny († 1665), ówczesnego starosty księstwa opolsko-raciborskiego, który pragnął, aby śląscy katolicy, ale i nie tylko, mogli się tam uświęcać i otrzymywać znaki Bożej łaski. Jego bratanek – hrabia Jerzy Adam Gaszyna († 1719), przyczynił się do wzniesienia kalwarii, której budowę na jej pierwszym etapie ukończono w 1709 r. W 1765 r. franciszkanie stali się opiekunami kalwarii, rozbudowanej w 1781 r. Po wygaśnięciu w 1831 r. patronatu hrabiowskiej rodziny państwo pruskie z czasem przekazało prawo do opieki nad miejscem biskupowi wrocławskiemu, a ten z kolei scedował je na duchowych braci św. Franciszka, którzy – po kasacji w 1810 r. i po państwowym nakazie eksmisji – ponownie zamieszkali na Górze Świętej Anny, stając się w 1863 r. prawnym gospodarzem kalwarii. I chociaż zakonnicy musieli opuścić to miejsce jeszcze dwukrotnie (w 1875 i 1941 r.), to trudno sobie wyobrazić annogórskie sanktuarium i kalwarię bez franciszkanów. Któż inny mógłby prowadzić dla wiernych nabożeństwa i obchody kalwaryjskie, na które każdego roku ściągają tak licznie pielgrzymi z górnośląskich parafii?